

L'aqüeducte de Can Domènec (el Rifer)

ESTEVE RODOREDA I FIOL

The aqueduct of Can Domènec (the Rifer river)

L'aqüeducte de Can Domènec és una obra popular del segle XIV situat sobre un torrent que aboca a la riera de Ciuret, prop de Can Domènec. Durant l'Edat Mitjana, malgrat la impossibilitat de la fisiografia del territori, Sant Celoni va poder aprofitar l'aigua per regar, a diferència de les riberes dretanes del Pertegàs i la Tordera a Sant Celoni, Santa Maria de Palautordera i Sant Esteve de Palautordera. I seguint aquest fil, he elaborat el treball de recerca *L'Aqüeducte de Can Domènec*, en el qual es defensa les raons fonamentades per esdevenir llegat històric d'un element vital com és l'aigua i, pel seu ús, es va establir un model d'ecosistema, el regadiu, que va tenir a palauencs i celonins en peu de lluita. D'aquesta manera, l'aigua té una història i un futur per reflexionar i l'aqüeducte de Can Domènec és l'ocasió per fer-ho en aquest present.

Paraules clau: Resclosa, Manament, Ordinacions, Configuració curs fluvial, Templers i Hospitalers

*The Can Domènec aqueduct is a popular work from the 14th century located over a torrent that flows into the Ciuret stream, near Can Domènec. It has the particularity that during the Middle Ages, despite the impossibility of the physiography of the territory, Sant Celoni was able to take advantage of the water for irrigation, unlike the right banks of Pertegàs and Tordera in Sant Celoni, Santa Maria de Palautordera and Sant Esteve de Palautordera. And following this thread, I have elaborated the research work *L'Aqüeducte de Can Domènec*, in which I defend the well-founded reasons for the historical legacy of a vital element such as water and, through its use, a model of ecosystem was established, irrigation, which had Palauencs and Celonins fighting for it. Thus, water has a history and a future to reflect on and the Can Domènec Aqueduct is the occasion to do so in the present.*

Keywords: Lock, Commandment, Ordinations, River course configuration, Templars and Hospitallers

PLANTEJAMENT

Ja fa temps que em va arribar a les mans un document compulsat per l'Ajuntament de Sant Celoni en relació a la finca de Can Giralt que deia... *«Para el sector B, prevee un porcentaje de cesiones del 35%, el qual ubicado en la zona sur, por encima del Rec de Mosqueroles, no quedando vinculada la Masia de Can Giralt y su entorno, lo cual representa que la única cosa existente en todos estos sectores de un cierto valor arquitectónico o histórico - paisagístico, queda totalmente desprotegido».*

Per raons diverses, el rec de Mosqueroles, que passa per sota de casa, m'ha desvetllat una curiositat, en aquest cas històrica, que m'ha posat en contacte amb uns quants celonins, palauencs i fogarencs per tal de saber-ne una mica més. En Jaume Bosacoma, coneixedor del tema dels recs, em va portar a conèixer la resclosa del rec de Mosqueroles ubicada a la riera del Rifer, darrera el restaurant la Font de Cal Guardià i també les quatre rescloses del Rifer que hi ha sota de Riera Ciuret; aquí hi tenim la Resclosa dels Templers...

El rec de Mosqueroles connecta amb el Rifer sota el restaurant la Font de Cal Guardià i arriba al Puig de Bellver per mitjà de l'aqüeducte de Can Domènec. Veure el mapa de l'any 1881¹ on hi ha el trajecte del rec. En Josep Maria Abril em va facilitar un informe ben documentat que es va fer arran d'un comunicat dels Agents Rurals sobre aquest aqueducte, que diu: «Fitxa Inspecció Patrimoni Cultural al Medi Natural» (F30-10-19).

L'informe presentat a l'Ajuntament diu, en referència a l'aqüeducte... «comuniquen que s'havia fet una recerca força exhaustiva entre la documentació antiga publicada de Sant Celoni, però no s'ha trobat cap referència concreta a aquest element, tot i que bé podria tractar-se dels ponts d'aigua que condueixen les aigües dels recs que apareixen a les Ordinacions de la vila de 1370 i que a la vegada consten en les capitulacions que es van fer el 1722 dels drets de Sant Celoni sobre les aigües del Rifer... *aqueducto que allí se halla construido*» (Capitulació 36).²

Les Ordinacions de Sant Celoni de 1370, citen les rescloses Sobirana i Jussana. El rec passa pel Puig de Bellver i Francesc Carreras i Candi se'n fa ressò en un estudi històric sobre les primeres Ordinacions que es van publicar a Catalunya.³

Saber que el Rifer té una resclosa anomenada dels Templers, saber que Riambau I del Montseny i la seva segona dona Sibil·la fan donació l'any

1 A l'apartat de Les Rescloses

2 J. López Cortijo me n'ha facilitat una còpia

3 Recollides en el llibre «Ordinacions Urbanes de bon govern a Catalunya»

EL TERRITORI – FÍSIOGRAFIA FÍSICA

El Rifer

La configuració del curs fluvial de la Tordera i el seu afluent Rifer/Pertegàs condicionaren l'escenari del territori per a la captació de les seves aigües. La Tordera, en el seu curs mitjà, quan entra a Sant Esteve i fins una bona part del terme de Santa Maria de Palautordera té al marge esquerre la serra de can Vilatort. La seva llera és ensotada, cosa que no permet l'aprofitament de les aigües per regar el marge dret fins que a l'any 1680 s'estableix continuar les obres prop del mas de Viladecans.

A Santa Maria de Palautordera passa el mateix, però quan la Tordera es deslliura de la serra de Vilatort, al seu marge esquerre, tot i no aprofitar l'aigua, en el pla del Temple se'n disposa a través del rec dels Templers, que s'origina en la resclosa dels Templers en el Rifer, sota de Riera Ciuret.

El Rifer, quan entra a Sant Celoni, el seu marge dret queda acotat per la serra de les Valls, poc després canvia de direcció, prop del km 2, sobrepassat per la carretera BV-5114. El marge esquerre queda acotat per la serra de Can Justa i els Maribaus, i a la ribera dreta, anomenada els Masos, la llera queda ensotada. Igual que la Tordera, tampoc hi ha possibilitat de beneficiar-se de l'aigua. Des d'abans de 1370, es van construir unes rescloses, la sobirana i la jussana per solventar-ho, en aquest cas, el rec amb l'aigua del Rifer, amb la resclosa que hi ha sota el restaurant de La Font del Guardià.

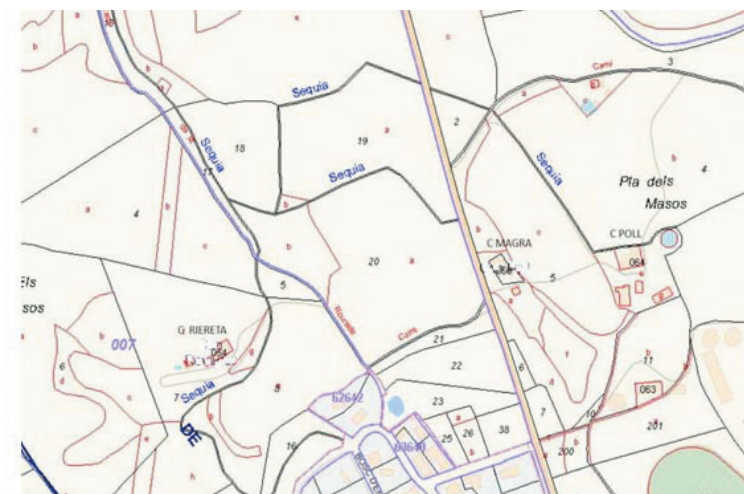
El Rifer neix en el Sot de l'Infern, prop de l'últim tram rodat que ens acosta al Turó de l'Home, a uns 1470 metres i pren el nom de Riera de Ciuret abans de trobar quatre rescloses: la de Can Costa, la dels regants de Mosqueroles, la de l'aigua potable i la resclosa dels Templers, objecte d'aquest escrit, per donar contingut històric a l'aqüeducte de Can Domènec.

La riera del Rifer té el seu recorregut en gran part en el terme de Fogars de Montclús; quan ho fa en el terme de Sant Celoni s'uneix amb la riera de Campins després de ser travessat per la BV-5114, a prop de Cal Gavatx, i a partir d'aquí s'anomena Pertegàs. El seu curs no trepitja els termes ni de Sant Esteve ni de Santa Maria de Palautordera. És on rau les disputes per les aigües de les rescloses.

Puig de Bellver (1945). Arxiu Joan Pla

LES RESCLOSES

Cartografia cadastral de Sant Celoni.

A la resclosa del rec de Mosqueroles, en el terme de Fogars de Montclús (Mosqueroles) el rec té un trajecte curt fins arribar a Sant Celoni i ho fa a Can Domènec amb una cota de 200 m, sobrepasant un torrent que aboca les aigües al Rifer, per mitjà de l'aqüeducte de Can Domènec amb un pendent inapreciable i es dirigeix cap a Can Riereta cota 199 metres. L'aigua, fins arribar a Can Riereta anava molt lenta, prèviament omplint dues basses, la bassa del Mas, encara visible, i la que proveïa una sèquia

que es derivava en dues, visibles en el mapa cartogràfic actual i verificar-ne la seva ubicació; ho vaig fer amb l'ajut d'en Martí de Cal Poll.

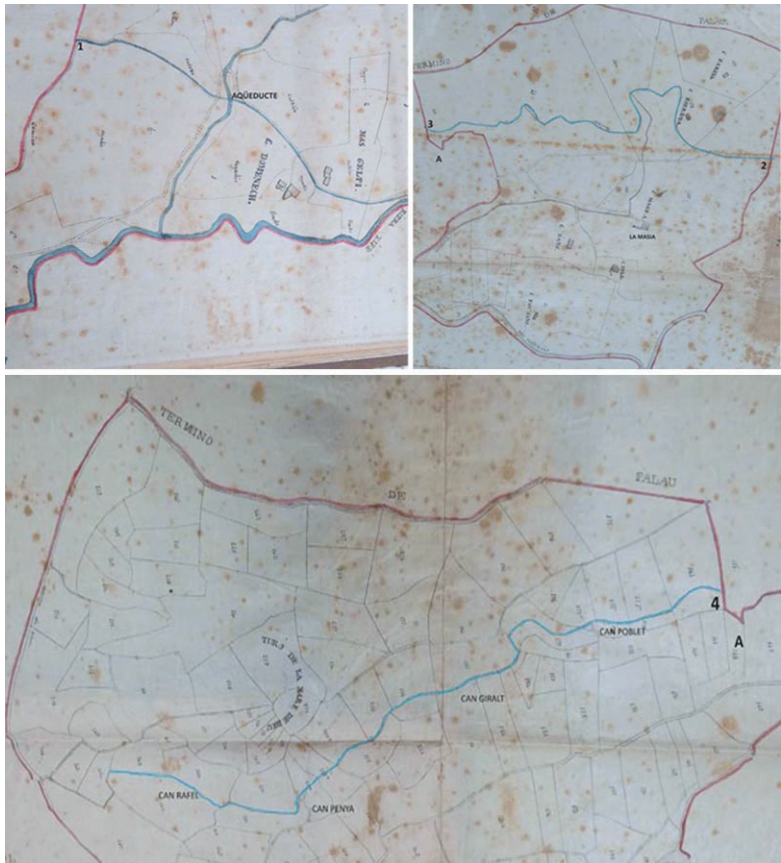
Després d'agombolar suaument la finca de Can Riereta travessa a Can Sans, passant pel moli de Can Riera i arriba sota del Turó del Vent, a Can Poblet i la caseta d'en Jordi Ibern (on hi havia el bagant, ara només se'n percep un tub).

Can Poblet i Sota Can Peña. (Foto E. Rodoreda, estiu 2023)

El bagant distribuïa el rec de Mosqueroles cap a la part superior de la finca de Can Giralt, cota 195 metres, així s'especifica en el document de l'Ajuntament esmentat al principi d'aquest escrit «...*el qual queda ubicado en la zona sur, por encima del Rec de Muscarolas, no quedando vinculada la masia de Can Giralt i su entorno...*». Segueix encara visible a la part de la finca de can Peña, cota 190 metres, fins arribar a la part superior del carrer Germana Reyes, on, a la finca número 12, el seu propietari, en Rafel, em va confirmar que als volts del 1967 hi havia un rec; la cota és 186 metres, es pot visualitzar en el mapa del 1881 i també com era el Puig de Bellver als volts de l'any 1945. No hi havia res, tot eren camps.

Si anem fent el seguiment de les cotes entendrem que la resclosa sobirana coincideix amb el mapa de 1881.

Mapa 1881. Recorregut rec de Mosqueroles. Ajuntament de Sant Celoni

Detallem una taula amb coordenades geogràfiques i cotes topogràfiques dels diferents indrets per on discorre el riu Rifer i el rec de Mosqueroles:

Indret	Longitud	Latitud	Cota topogràfica (m)
Can Riera Ciuret	2,4357	41,7486	602
Resclosa dels Templers	2,4348	41,7338	457
Resclosa rec Mosqueroles	2,4355	41,7331	424
Can Domènec	2,4703	41,7028	200
Can Riereta	2,4711	41,6970	199
Can Poblet (resclosa Subirana)	2,4785	41,6921	197
Can Giralt	2,4814	41,6907	195
Can Peña	2,4836	41,6900	190
Ca la Bonsoms	2,4849	41,6900	187
Can Rafel	2,4855	41,6896	186

Els regants del rec de Mosqueroles

La relació d'usuaris de la comunitat de regants del rec de Mosqueroles, del 13 de juny de 1973, ens ajuda a tenir clar que en el paratge del Convent, com l'anomenen, l'Hospital, té un terreny d'11A. i 80 Ca., al carrer Germana Reyes, previ a can Rafel. En el paratge del Convent hi ha 8 propietaris que ocupen 163 A. i 425 Ca. de les 64 Ha. 81 A. 16 Ca. que ocupaven tots els regants.

Resclosa dels Templers. (Foto E. Rodoreda).

Des de la resclosa del rec dels Templers, en territori de Fogars de Montclús, el rec travessa la carretera BV-5119 passant prop de can Ferreres fins arribar a l'església de Santa Magdalena. Es creu que el rec el devien construir els monjos de Sant Marçal quan baixaren a fundar un nou cenobi a Santa Magdalena de Mosqueroles, a finals del segle XI i principis del segle XII. En aquest tram hi ha una desviació cap a Cal Sant i una altra que deriva cap al Castell de Montclús a fi que el senyor del castell disposés d'aigua.

Pons i Guri ho enumera en el treball *La comanda de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem*: «No obstant això, podria conduir per ús del castell de Montclús l'aigua que tenia segons ordes i convenis el costum antic».⁴ El rec, ja en territori de Sant Esteve baixa cap Santa Maria passant per la serra

⁴ Editades per la Generalitat de Catalunya. Pàgines 288-301

de can Vilatort que a la vegada fa de marge esquerre de la Tordera; aquest fet condiciona l'aprofitament per regar la ribera dreta. S'assoleix quan es construeix la resclosa de can Viladecans, abans de l'any 1680, i enfila camí avall fins arribar al barri del Temple de Santa Maria de Palautordera a la bassa de fang de can Balmes.

Bassa al polígon de Can Balmes, a Santa Maria de Palautordera. (Foto E. Rodoreda).

El rec porta aigua a dia d'avui, un dilluns qualsevol d'agost 2023. L'aigua flueix cada dilluns de les 7 del matí a les 7 del vespre. Aquesta és l'última bassa a l'actualitat: abans ho feia a la bassa de can Vernedes, ocupada per l'extinta empresa Gütermann. En el polígon de Can Balmes, els palauencs han volgut significar aquest fet històric, fixant-lo en aquest indret, amb el carrer de «Rec dels Templers» Fa més de 900 anys... El rec es pot veure en certs espais, baixa pel cantó dret i després de Can Peregrau arriba a can Picoli (hi ha dues traces visibles).

També, prop de cal Boter, hi ha unes restes que donen fe d'un antic trajecte. Ara, el rec el trobem a l'esquerra, travessa el camí de la Serra de Can Vilatort i passa al cantó dret. Està senyalitzat per mitja d'uns cons, segueix per la dreta i a tocar, abans de la L.A.T. (queda perfectament definit el pas d'aigua dels dilluns) torna a creuar el camí passant a l'esquerra, en el camí habilitat per arribar a la granja de les vaques.

Rec dels Templers. (Foto E. Rodoreda).

ELS PERSONATGES – LA DONACIÓ

Guillem Umbert II de Sesagudes, fill de Guillem Umbert I de Sesagudes i Sança, casat amb Agneta fan donació, l'any 1151, als Hospitalers de Sant Celoni, parròquia de Sant Martí de Pertegàs. En no tenir descendència, el seu germà, Riambau II del Montseny impugna aquesta donació que no es resol fins al 17 d'abril de 1157 quan Berenguer IV dicta una sentència que reconeixia Sant Celoni com a Vila i entre d'altres drets, l'ús de les aigües, en aquest cas del Rifer.

Riambau II del Montseny i la seva muller, Sibila, casat en segones núpcies, fan donació l'any 1175 a l'orde militar del Templers de dos masos i les seves bordes en el terme de Santa Maria de Palautordera. Es tracta del mas que tenen Pere d'Olzeda i el seu nebot Gerald, i el mas de Ramon Bonfill i la seva mare Rosa, amb totes les seves pertinences i terrenys amb totes les seves bordes. El document es guarda a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Traduït per Mn Jarque, Josep Ayats i Eduard Claver el fan constar en el llibre *Documents de Santa Maria de Palautordera*⁵, com a testimoni de l'existència dels Templers a Palautordera. La donació també la descriu Joaquim Miret i Sans en *Les cases de Templers i Hospitalers*.

5 En el llibre editat per l'Ajuntament de Santa Maria de Palautordera s'hi referencia el text sencer de la donació als Templers l'any 1175

L'antic castell dels Moros, castell de Montclús, serà el baluard on els Senyors de Sesagudes i Miravalls, de 1019 a 1275, s'acabaran instal·lant; ho fa Guillem III del Montseny 1201-+1233 i la seva dona Ramona. És quan el seu fill Guillem de Montclús incorpora per primera vegada el nom de Montclús (1230-1263).

El castell, ubicat en el terme de Sant Esteve de Palautordera va ser el centre jurisdiccional de l'antic castell de les Agudes-Montseny i Miravalls que comprenia les parròquies de Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera, Sant Julià del Montseny, Sant Cristòfol de Fogars, Santa Maria de la Serra (Vilalba), Sant Esteve de la Costa, Sant Martí de Mosqueroles (atrapada amb el seu Rifer), Sant Andreu de Vallgorguina i Tapioles, Sant Esteve d'Olzinelles... En aquesta condició jurídica, organitzada en parròquies, la parròquia de Sant Martí del Pertegàs estava sota la jurisdicció dels Hospitalers.

En aquest espai l'aigua del Rifer era objecte de disputa. La resclosa dels Templers, en el terme de la parròquia de Sant Martí de Mosqueroles depenia jurídicament del castell, i l'aigua de la resclosa abocava a un rec fins a la Parròquia de Santa Maria de Palautordera, on els Templers, agraciats l'any 1157 per la donació de dos masos i les seves bordes pels senyors del castell.

Els Hospitalers, propietaris de la vila de Sant Celoni i receptors naturals de les aigües del Rifer no estaven subjectes jurídicament al castell; El contrari de les parròquies de Sant Esteve i Santa Maria, on estaven establerts els Templers. Fet que provocava disputes entre Ordes, com recull Joaquim Miret a *Les cases de Templers i Hospitalers*: «La gelosia y declarada antipatia que existien des dels orígens, entre Templers y Hospitalers eren difícils d'extingir».

CONTEXT JURÍDIC

Les sentències i els manaments

Antoni Pladevall i Font, exdirector del Patrimoni Artístic de la Generalitat de Catalunya, en en una col·laboració de les *Monografies del Montseny*, quan exposa els drets històrics de Sant Celoni en cita dos documents fonamentals sobre aquests drets:

La sentència, que va dictar el comte de Barcelona Ramon Berenguer el 17 d'abril de 1157 contra Riambau del Montseny en el qual es reconeixia a l'orde de l'Hospital tenir la plenitud del domini sobre la vila de Sant Celoni i les aigües, molins, rescloses, boscos i tots els drets. Riambau rebia els castells de les Agudes i Miravalls.

I la sentència arbitral del 12 d'Abril de 1278; que l'advocat i historiador Joan Portals Martí exposa en el llibre *Història de Sant Celoni dels orígens a l'arribada del ferrocarril*, pàgs 52- 56. On queda palès els conflictes entre l'ordre de l'Hospital i els descendents de l'antiga baronia dels castells de les Agudes i de Miravalls. El fet violent que va provocar Riambau II tallant el curs de les aigües del Rifer i Pertegàs que abastien la vila i les hortes que conreaven els seus habitants.

Era una sentència llarga i molt detallista que pretenia acabar amb les qüestions conflictives entre la casa Cabrera com a successora dels antics senyors de les Agudes i de Montclús i l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem.

Pons i Guri també es fa ressò d'aquest fet en el treball *La comanda de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem*: «Ramon de Cabrera havia de reconèixer, lloar i confirmar els homes de l'Hospital i els habitants de la parroquia de Sant Martí de Pertegàs, les aigües que davallaven del Montseny i les del Rifer i el Pertegàs, i no les podia vendre ni establir a altres persones, sinó que les tindria de deixar afluir lliurament a Sant Celoni per a l'ús i servei de l'Hospital i els seus homes».

El batlle del castell de Montclús. El llibre Torderades i Eixuts

Amb l'ordenament (1366, setembre 22) que fa el batlle del castell de Montclús llegim que el rec dels Templers passa pel veïnat de Vilator i que venia del Rifer i en les Capitulacions 36⁶ llegim «medio de cause aguaducto que alli se halla construydo, como lo diran los testigos ministradores y es verdad».

En la legislació sobre l'aigua a l'Edat Mitjana hi ha dos manaments trascendentals que queden descrits en els llibres de Cort en relació a les disputes de l'aigua Rifer-Pertegàs i que, per evitar-les el batlle fa un manament ordenant les hores i dies de regatge per la gent de Palau i Mosqueroles, sota dominini de la baronia de Montclús. El 23 d'agost de 1361⁷ i que es pot llegir sencer a la pàgina 42 del llibre *Torderades i Eixuts*. Un segon manament rellevant el 22 de setembre de 1366 i que té relació amb la sèquia del Temple.

6 J. López Cortijo me n'ha facilitat una còpia.

7 Manaments recollits [1361, agost 23] i [1366, setembre 22] en el llibre *Torderades i Eixuts. Els usos tradicionals de les aigües del Montseny*.

Les capitulacions de 1722

Una aportació tardana a la història de l'aigua: Les Capitulacions de 1722 que refermen les sentències 17 abril 1157 i 27 abril 1278 sobre els drets que els Hospitalers tenien sobre les aigües del Rifer.

Hi ha un document, les Capitulacions de Sant Celoni, que es va presentar el 26 de març de 1722 com a resposta a la petició dels Síndics de Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera el 20 de març de 1680 de poder aprofitar la meitat de les aigües que transcorrien per la Tordera, aconseguint aquesta vegada el reconeixement de la condició d'utilitat pública amb la facultat de construir rescloses, sèquies i canalitzacions.

Les 76 Capitulacions són un recull històric dels drets de la gent de Sant Celoni.

En el Capítol 22, la nova resclosa de Viladecans, que no és objecte d'aquest estudi però sí que és objecte de la raó de les Capitulacions que els celonins van desenvolupar a fi que no fos un altre entrebanc en les relacions d'utilització de l'aigua com ho va ser amb el Rifer. La resclosa de Viladecans se situa sobre la Tordera.

Les següents capitulacions son alenada lleu del temps sobre la història de la vida fluvial del Rifer:

Cap 24 Enumeren els Masos del Temple Auleda, Lleget, Ribalta i Grau.

Cap 31 Rieres de la part de migdia del Montseny: Rifer o Pertegas i de Campins.

Cap 35 Esment de la capella de Santa Magdalena.

Cap 36 Unió de les rieres del Rifer, Partegàs i de Campins per regar terres de Sant Celoni.

Les capitulacions del 38 al 48, com diu Antoni Pladevall i Font en les *Monografies del Montseny* són documents cabdals que demostren que la vila de Sant Celoni formava un «senyoriu o domini a part» dintre de l'antic domini dels Agudes-Montseny-Montclús.

Cap 38 El testament de Guillem Umbert el 26 de maig 1151.

Cap 40 a 43 Sentència Arbitral 17 abril 1157.

Cap 44 a 48 Sentència 27 abril 1278.

LA LLUITA PER L'AIGUA NO VA PARAR. ANY 1534

Els quatre masos referenciats en la capitulació 24 Lleget, Auleda, Ribalta i Grau eren masos del Temple i ja en la donació de Riambau se n'esmenta

un tal Lleget del terme de Palautordera. Tots en les terres al·luvials del marge esquerre de la Tordera, regats pel rec dels Templers.

El 5 d'agost de 1534 els quatre masos van entrar en polèmica, i decidiren que regarien cada dia des de la posta de sol fins a la sortida. Una sentència del 16 de maig de 1569 va establir que l'horari de rec seria de només els dilluns de punta d'alba fins la posta de sol. Aquest horari, avui en dia és vigent.

En el Cap 60 s'especifica que era lícit que els quatre masos poguessin fer servir l'aigua del rífer per regar les terres i les seves possessions. L'aigua la podien en una presa construïda en «temps immemorial» amb el menor dany possible a la vila de Sant Celoni.

Al 1680 s'autoritza la continuació de la resclosa de Viladecans a la Tordera per regar les terres del terme de Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera.

ELS MASOS DE PALAUTORDERA - ABANS I ARA

En l'estudi de Josep Ayats i Eduard Claver *Els masos de Santa Maria de Palautordera* el mas de Can Lleget està documentat a l'any 1175; actualment Can Balmes, edifici municipal, a la zona industrial amb el mateix nom. Hi queda una gran bassa que s'emplena amb l'aigua del rec dels Templers, actualment en ús els dilluns de 7 h del matí fins a les 19 h (verificat el 10 de juliol de 2023).

El rec arribava fins al mas Ribalta, any 1176, anomenat també Can Verneda, actualment és un restaurant. A prop hi havia l'última bassa de terra, la de Can Verneda, on hi havia l'extinta Gutermann. Els altres dos masos, Ca l'Auleda, propietat de l'Ajuntament, documentat l'any 1176 i can Grau, actualment Can Flameia, de l'any 1363.

EPÍLEG

Geografia, paisatge i fets històrics. Ha estat un conglomerat que ens ha permès entendre la importància de l'aigua en la nostra vida. Abans i ara. Un bé essencial que a l'Edat Mitjana va provocar disputes entre pobles veïns, atès que les riberes dretanes del Pertegàs i la Tordera de Sant Celoni, Santa Maria de Palautordera i Sant Esteve de Palautordera no podien aprofitar l'aigua per regar, per la fisiografia física del territori. Només ho podia fer Sant Celoni amb l'aqüeducte de Can Domènec.

Els documents històrics consultats ens relaten les tensions per a l'ús de l'aigua i les decisions preses en cada moment. Fets rellevants que encara en queden vestigis d'aquella època i l'aportació inestimable de veïns

d'aquestes zones per on transcorren els rius i rieres en qüestió, ens ajuden a posar en context moments històrics.

L'aqüeducte de Can Domènec té raons fonamentades per esdevenir llegat històric d'un element vital, l'aigua, per l'ús de la qual es va establir un model d'ecosistema, el regadiu, que va tenir palauencs i celonins en peu de lluita.

L'aigua té una història i un futur per reflexionar. L'aqüeducte de Can Domènec és l'ocasió per fer-ho en aquest present.

AGRAÏMENTS

El meu agraïment de manera molt especial a totes les persones amb qui he passat moltes estones per poder donar forma a aquest treball. Ser granollerí m'ha fet orfe de vivències d'infantesa a Sant Celoni, de fer xip-xap al rec de Mosqueroles... I de la meva professió, que no té res a veure amb la d'historiador, només he pogut rescabalar l'aprenentatge de l'exigència i la feina ben feta. Fets aquests dos apunts personals, vull agrair-vos una vegada més tot el temps que m'heu dedicat per poder fer arribar als celonins una mica d'història del nostre passat.

Moltíssimes gràcies, Jaume Bosacoma, Josep Ayats, Ramon Pascual, Josep Maria Abril, Jordi Ibern, Salvador Riera, Francesc Lligé, Josep Maria Panareda, Josep Pascual, Joan Lopez i la Maria, J. López Cortijo, Josep Pagés, Rafel Escobar, Imma Subirà i en Jordi, Marti de cal Poll, Joan Perich, Josep Serrà, Bernardo Martí, Josep Ribas, Josep Riera, Maria Àngels Cullerell i Mercè Vallicrosa. El meu agraïment, també, a la meva família per les seves aportacions, que han estat l'embolcall de la feina feta.

BIBLIOGRAFIA

AJUNTAMENT DE SANT CELONI, Mapa Sant Celoni 1880.

AYATS, J. – CLAVER, E. (2025), *Masos de Santa Maria de Palautordera*, Ed. La Gralla <<https://www.smpalautordera.cat/actualitat/publicacions/10836-masos-de-santa-maria-de-palautordera.html#>>.

—, *Documents de Santa Maria de Palautordera*, Ed. Ajuntament de Santa Maria de Palautordera <<https://www.smpalautordera.cat/actualitat/publicacions/documents-de-santa-maria-de-palautordera.html#>>.

CARRERAS CANDI, F. (1924), «Ordinacions Urbanes de bon govern a Catalunya», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol.11, núm. 83, pp. 292-334.

INSTITUT CARTOGRÀFIC I GEOLÒGIC DE CATALUNYA, Cartografia Cadastral, IC-GC-Vissir 3.

DIAZ, F. (2003), *Los Templarios*, Acento Ediciones.

FONT, G. – MATEU, J. – PUJADES, S. (2002), «Els aprofitaments hidràulics de la conca de la Tordera. L'exemple del Mas Bonamic», *Monografies del Montseny* 16.

—, (2009), *Torderades i Eixuts. Els usos tradicionals de les aigües del Montseny*, Generalitat de Catalunya <https://cultura.gencat.cat/web/.content/cultura_popular/07_publicacions/coleccions/Documents/SD_Originals/Torderades_i_eixuts.pdf>.

MIRET I SANS, J. (2006), *Les cases de Templers i Hospitalers a Catalunya. Aplec de noves i documents històrics* (Els ordres militars 9), Pagès Editors.

PLADEVALL, A. (1981), «Santa Magdalena de Mosqueroles», *Monografies del Montseny* 2.

—, (1981), «Arrels històriques de Palautordera», *Monografies del Montseny* 2.

—, (1989), «El Monestir de Sant Marçal del Montseny», *Monografies del Montseny* 4.

—, (1991), «El Montseny a l'època medieval. Dominis i jurisdiccions», *Monografies del Montseny* 6.

—, (2000), «Algunes aportacions noves de la història i a la toponímia del Montseny segons un document del 1722», *Monografies del Montseny* 16.

PONS I GURI, J. M. (1985), «La comanda de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem», en GENERALITAT DE CATALUNYA (coord.), *Actes de les Primeres Jornades sobre els Ordes Religioso-Militars als Països Catalans (segles XII-XIX)*, Diputació de Tarragona pp. 288-301.

PORTALS, J. (2000), «Una nova dada de la història antiga de l'ermita de Santa Fe. La donació de Guillem de Montclús el 1261», *Monografies del Montseny* 15.

—, (2001), «Orígens històrics de les comunitats de regants de Santa Maria i Sant Esteve de Palautordera (1680). Els llargs plets amb la vila de Sant Celoni (1722-1826)», *Monografies del Montseny* 16.

VILAGELIU, J. (1976), *Estampes Històriques de Sant Celoni*, Sant Celoni: Bilbeny.